

Prenos znanja, prakse i slucajeva na domace pravosudje

Author: IWPR

Lokalni tuzioci i sudije moraju se usredsrediti na unapredjenje sopstvenih kapaciteta za domace krivicne istrage o ratnim zlocinima.

Debata na temu ratnih zlocina u skoro svim zemljama bivse Jugoslavije ne jenjava. Vrlo ziva i prisutna tema u svakodnevnom zivotu i medijima je – ko je najodgovorniji; cija su stradanja bila najveca? Kao sto je rekao poznati nemacki filozof Karl Jaspers (1883-1969): "Ima razlicitih vrsta patnji, a vecina ljudi ima osecaja samo za onu vrstu koja se tice njih. Svako tezi da velike gubitke i patnje tumaci kao zrtvu. Ali moguca tumacenja takve zrtve neizmerno su razlicita, tako da, u pocetku, ona razdvajaju ljude".

Nije lak zadatak istrazivati i suditi odgovornima za ratne zlocine u okruzenju drustva sa podeljenim pogledima i nedostatkom poverenja medju susedima. I ja se pitam, da li je domacim sudovima lakse da se bave slucajevima Tribunala ili da zapocnu sopstvene slucajeve ratnih zlocina? Takodje se pitam zasto politicari i javnost cesto zahtevaju ili preferiraju domaca sudjenja umesto haskih? Pitam se da li mi neko moze odgovoriti zasto je bolje po Srbe da im se sudi u srpskim sudovima, a po Hrvate u hrvatskim? Moze li se ocekivati posteno sudjenje kada isti ti ljudi koji zahtevaju lokalna sudjenja za optuzene pred Tribunalom stalno isticu da su ti optuzenici nevini?...

Po meni – transparentno sudjenje bi moglo biti vrlo dobro resenje. Opste je misljenje da je sudska istraga najpouzdaniji nacin da se dodje do istine, i da velika sudjenja mogu dati potpuni uvid u prekrasaje iz proslosti. Istinu cinu mnostvo faktora i mogucnosti, od kojih je svaka podložna distorziji, poricanju, racionalizaciji i opovrgavanju. Koliko cesto mi to vidimo u bivsoj Jugoslaviji gde, cak i sada, devet godina nakon Dejtona, narodi ne mogu da se dogovore oko osnovnih cinjenica, politicari se jos uvek svadjaju oko svakog aspekta bivse Jugoslavije i oruzanih sukoba koji su doveli do njenog kraja.

Drugi aspekt ovog pitanja je sledeci – skoro sve zanimaju samo osumnjiceni ili optuzeni, ili politicki, a ne pravno definisana istina. A skoro niko ne govori o zrtvama i njihovom pravu na pravdu i posteno sudjenje, kada se mogucnost sudjenja pred domacim sudovima dovede u pitanje. Vlade cak koriste posebne odredbe a Skupstine usvajaju zakone o interesima optuzenih – a nisam cula ni za jednu odredbu i zakon o zrtvama i njihovim pravima.

Dopustite mi da se sada pozabavim izazovima koji stoje pred domacim sudovima po pitanju nasledja MKSJ i domacih sudjenja ratnim zlocinima. Izazovi su mnogostruki i ocigledno iste prirode kao i za nas u MKSJ – pravne i politicke. Potonje cu uglavnom ostaviti po strani, usredsredicu se na pravni aspekt. Pre svega, nesporno je da je Tribunal stekao ogromno iskustvo i dokaze tokom poslednjih jedanaest godina, koje bi domaci sudovi trebalo da iskoriste do maksimuma.

Bogatstvo dokaza MKSJ ukljucuje: presude i podneske, dokumenta, dokazni materijal, izjave svedoka, video zapise, transkripte sudjenja. Pored sudskih dosijea, Kancelarija Tuzioca poseduje vise od 4,5 miliona stranica dokumenata, vise od 12.000 sati video/audio zapisa, na stotine mapa i drugih predmeta. U dosadasnjim sudjenjima nije iskoriscena celokupna zbirka MKSJ, neki delovi verovatno nece nikad ni biti iskorisceni zbog vremenskog ogranicenja usled strategije okoncanja rada Tribunala. Ostaje pitanje kako omoguciti domacim sudovima da to koriste. Za Kancelariju Tuzioca to nije pitanje, mi smo radi da podelimo sve sto mozemo koliko vec sada, uz odgovarajuci pravni zahtev (koji je podložan razumljivim ogranicenjima).

Nije tajna da ima na stotine, cak hiljade pocinilaca teskih ratnih zlocina koji nisu ni optuzeni, zrtve ih cesto mogu videti na ulici, a oni se sada nalaze na zvanicnim funkcijama ili vaznim pozicijama. Moja kancelarija namerava da prepusti domacim sudovima i tuziocima slucajeve u kojima nisu podignute optuznice, kao i dosijee nedovrsenih istraga i istrazne materijale. Bice na domacim pravosudnim i istraznim organima da postupe po ovim slucajevima potpuno samostalno. To ce se desiti vec sledece godine i predstavljace ozbiljan ispit spremnosti i zrelosti domacih sudova i institucija.

Osim toga, domaci sudovi nece postupati samo po slucajevima Tribunala – od njih se uvek ocekivalo da pokrenu svoje slucajeve. Medjutim, sve ukazuje na to da se, iz nekih razloga, to nije dogodilo. Primera radi, u Bosni i Hercegovini, mojoj kancelariji predati su na razmatranje krivicni spisi protiv 5.908 lica, ali se samo 90 lica naslo pred sudom. U Hrvatskoj je i dalje u toku proces razmatranja vise stotina slucajeva u kojima ce se optuzenima suditi u odsustvu, a od velikog broja slucajeva se odustalo usled nedostatka dokaza. Srbija i Crna Gora je tek na pocetku procesa privodjenja pravdi odgovornih za zlocine pocinjene u drugim krajevima.

Domace tuzilastvo za ratne zlocine ce se, pre ili kasnije, suociti sa problemom osumnjiceni koji se kriju u "prijateljskim" zemljama ili ih stite odredjene interesne grupe. Regionalna saradnja i jasno izrazena politicka volja vlasti jedini su nacin da se prevazidje ovaj izazov. Nedavno pokrenute inicijative na polju regionalne saradnje po pitanju ratnih zlocina, uz podrsku OEBS-a, UNDP-a, MKSJ-a i drugih, vrlo su dobrodosle.

Medjunarodni krivicni procesi zasluazuju svaku pohvalu; njima se utvrduje odgovornost za masovne zlocine pojedinaca na visokim polozajima. Medjutim, ovi procesi imaju izvesna ogranicenja: fokus medjunarodnih procesa zaobilazi nekoliko kategorija – pocinioce na nizim nivoima. To podrazumeva pripadnike zajednice, autsajdere koji su mozda doprineli izbijanju nasilja, "posmatrace" koji nisu ucestvovali u zlocinima ali nisu ucinili nista da se strahote zaustave. Nema sumnje da je u pravnom smislu krivicna odgovornost poedinacna; medjutim u smislu pravde i pomirenja, uloga onih koji su mirno posmatrali i klicali okrutnom vodji ili izabrali ratnog zlocinca za svog predstavnika, ne moze se lako zanemariti. Sa ovim bi se mnogo bolje mogle pozabaviti same zemlje.

Zemlje bivse Jugoslavije imaju sve razloge da prihvate Tribunal kao svoj sud, sto on i jeste. Trebalo bi da na Tribunal gledaju kao na orudje kojim ce sa svojih naroda skinuti osecaj kolektivne odgovornosti, kao izvor jurisprudencije, dokaza i prakse. Idealno funkcionisanje Tribunala je njima od velike koristi jer oni jos uvek nisu u stanju da sude najodgovornijima za zlocine i razaranja u protekloj deceniji.

Istovremeno, razlicita drustva razlicito shvataju ulogu prava (vladavinu prava) i ono sto ocekuju od pravde takodje se moze razlikovati. Na primer, u bivsoj Jugoslaviji se generalno slabo razume koncept komandne odgovornosti, dok se prihvata samo odgovornost direktnih pocinilaca (decenijama se smatralo da su vodje nedodirljive, van domasaja pravde). Zato je potrebno da se uci na iskustvu medjunarodnog suda.

Dozvolite mi da ovo sto sam do sad rekla ilustrujem jednim primerom iz hrvatskih medija kom nije potreban komentar. Odmah posto je objavljena vest o optuznici protiv generala Norca, jedan zagrebacki dnevni list poslao je novinara na mesto zlocina: "Novinar "Jutarnjeg lista" nedavno je posetio sela u Medackom dzepu (Citluk, Pocitelj, Ornicu i Divoselo), u nameri da od zitelja sazna sta misle o optuznici protiv Mirka Norca. Bilo je nemoguće izvršiti taj zadatak jer su tri lokalna stanovnika, (!) koja su se vratila tokom poslednje decenije, zivela u izolaciji, bez struje, i nisu znali sto su novine pisale prethodnog dana. Novinar je primetio da ova tri povratnika zive kao zivotinje medju spaljenim i savršenim kucama, okruženi minama. Jedan povratnik je prokomentarisao da ne zna da li je Norac odgovoran za te zlocine i dodao da je ratna politika obe strane bila da uniste i spale sto vise. "Rat nije trebalo da se desi" ", rekao je.

Zanima me sta vama govori ova kratka prica. Meni govori stosta o zrtvama i komandnoj odgovornosti. Otvoreno govoreci i ne sluzeci se pravnim jezikom, ne zanima me ko su bili agresori ili branitelji, ne zanimaju me velike reci koje koristi bilo koja sukobljena strana kako bi opravdala svoju "istinu". Zanimaju me zrtve ovih sukoba i njihovo pravo na pravdu, i ja apelujem na svoje kolege tuzioce da budu na istoj strani.

Zelesa bih da vas podsetim na reci brilijantnog danskog fizicara i dobitnika Nobelove nagrade, Nilsa Bora: "...suprotnost duboke istine moze vrlo lako biti jos jedna duboka istina".

Da zakljucim, vreme neizvesnosti i nepodnosljivih pritisaka koje prati nove optuznice je iza nas. Ali to ne

sme biti kraj price. Nekaznjivost se ne sme tolerisati i ovo je nasa moralna i profesionalna duznost kao advokata. Kao sto rece jos jedan Nobelovac, poznati ruski pisac A. Solzenjcin: "Kada ne kaznimo ili ne optuzimo zlikovce, mi ne samo da stitimo njihovu trivijalnu starost, nego rusimo temelje pravde novim generacijama". (Arhipelag Gulag, strana 178).

Dok smo mi skoncentrisani na zatvaranje Tribunala i privodjenje posla kraju, domaci tuzioci i sudije moraju biti sve vise usresredjeni na osposobljavanje lokalnih tuzilastava za ratne zlocine. Pored neophodnih ili relevantnih promena u zakonodavstvu, unapredjivanja pravne prakse i procedure, postoje i dodatne oblasti koje su od sustinske vaznosti za njihov uspeh, pod uslovom da se taj zadatak ozbiljno shvati. Pod tim ponovo podrazumevam regionalnu saradnju izmedju Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore po pitanju ratnih zlocina (razmena podataka, pravna pomoc i isporucenja) i pitanje zastite svedoka.

U potpunosti se slazem sa izjavom datom nakon nedavno odrzanog seminara u Dubrovniku koji se bavio regionalnom saradnjom u vezi sa ratnim zlocinima: "Sto se tice ratnih zlocina, kompromisa ne sme biti. Nekaznjivost zivi od politicke impotentnosi i moralne ambivalentnosti. To pitanje je crno-belo: ili cemo krivicno goniti pocinioce i time oprati ruke od ratnih zlocina, ili ce nam buduće generacije suditi sto smo ih prihvatili i time im postali saucesnici".

Konacno, mi u Tribunalu, a narocito Kancelarija Tuzioca, navikli smo na kritike svake vrste. Nismo ni malo imuni u tom pogledu. Nemamo jos mnogo vremena i mislim da ce javnosti, a pogotovo medijima, Tribunal nedostajati kada bude okoncao svoj rad. Samo zamislite medije u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu bez senzacija i spekulacija o Tribunalu!? Prema tome, apelujem na kolege tuzioce da ne razocaraju medije, jer ce im u protivnom ponestati tema!

Salu na stranu, zapamtite da ratnim zlocinima vreme ne moze isteci – oni jesu i uvek ce biti ratni zlocini. Pogotovo za zrtve i njihove porodice.

Ovo je editovana verzija govora koji je glavni tuzilac MKSJ-a Karla del Ponte dala na medjunarodnoj konferenciji u Beogradu, koju je od 1. do 2. oktobra organizovao Fond za humanitarno pravo u saradnji sa Savetom Evrope.

Location: [Balkans](#)
[Serbia](#)
[Croatia](#)
[Bosnia and Herzegovina](#)

Source URL: <https://iwpr.net/sr/global-voices/prenos-znanja-prakse-i-slucajeva-na-domace>